

Dr. Fr. Ramovš:

Grosuplje.

Veda, ki želi razlagati krajevna imena, mora sloneti na trojni podlagi: 1. mora vpoštevati obliko krajevnega imena v različnih dobah, t. j. pisavo imena v listinah in današnjo obliko v dotičnem narečju, torej njen zgodovinski razvoj; 2. mora uvaževati glasoslovne zakone narečja in 3. morajo lastnosti kraja potrditi dano razlago njegovega imena, kar zovemo skratka realno preizkušnjo (gl. o teh načelih n. pr. Dr. J. W. Nagl, *Geographische Namenkunde*). Ako vzamemo za primer ime vasi *Zabočevo* (pri Borovnici), vidimo, da piše to ime listina v l. 1260. *Zobozei* (gl. Schumi, *Urk. u. Reg. B. II.* 212), danes pa slove v narečju *Səbačičew*. Narečje tega kraja nas uči, da je končnica *-o* v imenovalniku srednjega spola izpadla (ozir. prehod v moško *o-* sklanjo), da je dalje nenaglašeni *-o-* prešel v *-a-*, ki je, kot tudi nenaglašeni prvotni *-a-*, često prešel v *-ə-*. Po teh zakonih moremo tedaj rekonstruirati prvotno obliko imena: *sobočevo* — сѡбѡчѡво, t. j. сѡ- (sorodno s predlogom *sv*, prim. сѡсѡдѣ) in бѡкѣ (prim. *po-bočje*). *Sobočevo* je torej kraj, ki je „s bokom“ — na pobočju hriba. Realna preizkušnja nam to potrdi; vas leži na pobočju gore ob poti iz Borovnice v Rakitno. Uporaba vseh treh navedenih načel nam tu jasno poda isti rezultat, zato ne more biti dvoma o istinitosti razlage. [Sedanja pisava *Zabočevo* je napačna in umetna, nastala v šoli, uradu in župnišču; te oblasti niso nič več umele začetnega *sə-* in so ga nadomestile z razumljivim *za-*; vas pa ne leži *za* nikakršnim bokom in bi tudi prvotni *za-* do danes ostal v narečju kot *za* ali *zə*.]

Načela, o katerih sem govoril, nam morajo biti pri razlagi vsakega krajevnega imena pred očmi. Lajik pa dela seveda po svoji bistri ali nebistri glavi, ki je zakrivila, da bereš na dolenski postaji na beli deski veliko napisano: „*Velike Uplje*“, o čemer so že pisali naši dnevnikarji. Bodi naša prva naloga, da si ogledamo поблиže različne razlage v naših dnevnikih.

Jos. Švigelj si je v „Slovincu“, dne 29. pros. 1919., str. 3. razložil ime takole: „Znano je, da je grosupeljska okolica močvirna. Grosuplje samo pomeni polje na močvirju: Grezopolje, Grezu-

p(o)lje, dial. Gresuplje.“ Že pisec —c v „Jugoslaviji“, dne 23. sveč. 1919., str. 3., dvomi o pravilnosti te razlage, dasi je ne pobija, ko pravi: „Ako sledimo dialektični izgovarjavi in ako napravimo iz subst. grez, -i, adj. grezup, analogon gorjup, dobimo lastno ime Grezup-je — vsled vezi Grezuplje, torej pristno slovensko ime, ki izraža krajevno lastnost kakor pretežna večina krajevnih imen“, (že prej pa pravi: „Tudi Grosuplje leži deloma na barskih tleh“). Švigelj je še v „Večernem listu“, dne 27. sveč. 1919., str. 4., povedal, da je že Valvazor preložil nemški Grosslupp v Veliko Uplje in da je to obliko sprejel tudi Fr. Orožen v svoji „Vojvodini Kranjski“ (l. 1901.), tu pa v množinski obliki.

Ne pišem teh vrstic izključno z namenom, da bi dokazal nemožnost obeh navedenih razlag. Priznavam, da ima purizem v sebi nekaj smiselnega in lepega, odločno pa moram nastopiti proti purizmu take vrste, ki obeša deske z „Velikimi Upljami“ in se tako nebotično smeši. Hočem s sledečimi vrsticami dokazati, da je ime *Grosuplje* pristno slovansko, in želim, da tozadevna oblast ukrene, da izgine smešna spaka „Velikih Upelj“.

Bodi prvič povedano, da *Grosuplje* ni moglo nastati iz *grezopolje*, in sicer iz sledečih razlogov: 1.) ako vzamemo za resnico, da tiči v našem imenu deblo *gręz-*, potem bi se polje imenovati moglo le *gręznoje polje*, kar bi dalo danes: *grezno polje*; v narečju ni nobenega pojava, ki bi omogočil in opravičil izpad glasu —n—; 2.) istotako narečje ne pozna prehoda glasu —z— v —s—; 3.) dolgi —o— je res prešel v dolenjščini (že pred XV. stol., gl. Škrabec, Jez. sp. II.218 sl.) v —u—; nikakor pa ni mogel preiti naš kratki —o— v dolgi -u-; 4.) razvoj *polje* v *plje* je iz glasoslovnih in naglasnih razlogov nemogoč; 5.) proti razlagi *grezopolje* govori tudi se stavljena sklanja imena (gl. doli). Pa tudi razlaga, ki jo je podal pisec -c, je nemogoča: 1.) —z— ni prešel v —s— (gl. prejšnjo točko 2.) in 2.) tvoritev lastnega imena -p + je slovenščini ne da -plje, ker imamo tu -p + ije, kar je že L. Pintar neštetokrat poudarjal in dokazal, a kakor vidim, brezvspešno (glej Ljub. Zv. XXX. 238; XXXIII. 369, 473 sl.; Izv. muz, dr. XVIII. 70; Carniola I. 76).

Poglejmo si naše ime na podlagi navedenih treh načel. Prvič je *Grosuplje* omenjeno l. 1136.: *Groslupp* (Schumi, l. c. I. 89), potem l. 1249.: *Grazlup* (Schumi, l. c. II. 130) in l. 1250.: *Groslupp* (l. c. II. 135). Obliko imena pa zasledujemo lahko še v starejšo dobo; imamo namreč na zgornjem Štajerskem, ki je bilo nekdanj

naseljeno s Slovenci, blizu sedanjega Neumarkta, vas, ki jo piše generalna karta *Graslupp*, Zahn (Ortsnamenbuch d. Steierm. im Mittelalter, str. 228/2) pa *Graslab*. To ime nam sporoča že listina iz l. 860.: „*ad Crazulpam*“ (gl. Kos, Gradivo, II. št. 172) in ga nam dokaj često pišejo še listine poznejših let, n. pr. l. 927.: „*ad Grazluppa*“ (Kos, l. c. II. št. 369), pred l. 982.: „*Crazluppa*“ (l. c. II. št. 296), l. 982.: „*Grazluppa*“ (l. c. II. št. 473) in tako še l. 984. (l. c. št. 482). Listine XIII.—XIV. stoletja pa pišejo: *Graslup* (l. 1227.), *Grazlaup* (l. 1249.), *Grazzlab* (l. 1304.), *Grazlaw* (l. 1304.), *Grazzla* (l. 1363.); v dialektu slove ime danes, kakor sem se prepričal ob priliki vojaških vaj v tem okraju l. 1915.: *gráslap*. Jasno je, da zgornještajerskega imena ne moremo in ne smemo ločiti od našega dolenjskega, kar je omenil že Zahn, l. c.: „Der Name ist mit dem krainischen *Groslub* zusammenzuhalten.“ Prvotno je pomenil štajerski *Graslab* dolino pri Neumarktu; ime je pozneje prešlo na današnje selo.

Ime *Grazluppa-Graslab* je imel Kämmerl, Anfänge deutsch. Lebens, str. 157/1 za najbrže slovansko: „Grazlup bei Neumark, 1146. W. kerš Gesträuche, lub⁷ Rinde? oder nicht slavisch?“; Müllenhof, Deutsche Altertumskunde 2, 223, opomba, govori o imenih *Marhluppa* in *Grazluppa* in vidi v slednjem svn. *gráz* = Wut in v drugem delu stvn. *luppi*, svn. *luppe* = Gift, tödlicher Saft; R. Müller, Blätter des Vereines für Landeskunde von Niederösterreich, Jg. 1888, str. 32. ga tudi razlaga iz germanščine; *-luppa* mu je nastalo iz *lupp + ja*, kar pomeni „Giftfluss“ in se sklicuje na paralele kakor *Eitarbah* itd. (gl. Müllenhof, l. c. 5, 118), *grazpa* mu je svn. in bavarski *graz* = Sprossen oder junge Zweige von Nadelholz; po njem je *Grazluppa* = giftkalter Fluss im Tannicht, oder aus Tannengrunde strömend. Že Zahnu, l. c. se je zdela ta razlaga preromantična in je opozoril, da v tem kraju sploh ni nobene reke: „Indess ist dort weit und breit kein Fluss und kein Bach, kaum ein Bächlein, wol aber Moosboden und ein Teich.“ Imamo pa še dvoje ugovorov proti Müllenhof-Müllerjevi razlagi: 1.) iz listin vemo naravnost, da je *Grazluppa* ime doline in ne reke ali potoka; s tem odpade vsako primerjanje s stvn. *luppi*; 2.) iz oblik v listinah pa tudi vidimo, da ima ime nenemško naglaševanje, t. j. da naglašuje drugi zlog besede, kar dokazuje, da ime ni nemško; dejstvo, da so tod bivali v IX. stol., ko se ime prvič omenja, Slovenci in da imamo isto ime na že nad tisočletje izključno slovenskem ozemlju na Dolenjskem, pa je ne-

ovrgljiv dokaz za slovenskost tega imena. Da je imelo zgornještajersko ime naglas na drugem zlogu priča dejstvo, da se je dolgi poudarjeni *—u—* diftongiral v *—au—*; ta diftongizacija se je pričela v avstrijsko-bavarskem narečju že v XII. stol. in jo moramo smatrati koncem XIII. stol. za dovršeno (gl. Willmans, *Deutsche Gram.* I. 198 sl.); naše ime kaže diftong *—au—* prav od tega časa sem. Današnji *Grásrab* je nastal iz *grasláup* XIII. stoletja čisto pravilno: poudarek je prestopil slednjič na prvi zlog, kar odgovarja načelu germanskega naglaševanja in diftong *—au—* je v nenaglašenem zlogu prešel v *—a—*.

Naše ime zasledujemo torej lahko do l. 860. Nedvomno je, da je ravno najstarejša oblika *Crazulpa* pisarska pomota namesto *Crazlupa*. Tako zgornještajersko kot dolensko ime pa nam čisto jasno pove, da je prvotno ime slovelo *graslúpa*. K tej prvotni obliki dodajmo še nekaj opazk: slovanski kratki *—o—* je bil širok glas, tako da ga je German (Bizantinec, Rimljan, Finec) slišal in pisal za *—a—* (gl. primere pri Kretschmerju, *Arch. f. slav. Phil.* 27, 228 sl.); zato je mogoče, da je bilo prvotno ime: *groslúpo*. Pa tudi končni široki *-e* so pisali z *—a—*, prim. *Strasista* (Stražišče; l. 1002, gl. Kos, l. c. III. št. 9), *Trebina* (Trebne; l. 1057, gl. Kos, l. c. III. št. 197). Končno določitev spornih samoglasnikov podam pozneje.

Obrnimo se sedaj k razlagi našega imena! Predvsem je važno, da določimo njegovo sedanjo izgovarjavo. Kakor sem se na mestu samem prepričal, govori tamošnje ljudstvo *grəsúple* (*ə* znači polglasnik s timbrom *e*-ja; končni *-e* je širok). Ime je jedninski imenovalnik pridevnika srednjega spola ter ima zato sestavljeno sklanjo: rod. *grəsúpləga*, mest. *w grəsúpləm*. Iz ust ljudi sosednjih vasi pa sem čul že novo, analogično obliko mestnika: *w grəsúplə* (nominalna sklanjatev), pa so mi Grosupličani (*grəsúpəlčan*) zatrjevali, da je prav le „*w grəsúpləm*“. Podobne prehode iz sestavljene sklanje v nominalno, iz jednine v množino in obratno imamo pri krajevnih imenih pogosto; ne mislim tu nemških šablonskih oblik *Waisach* za *Vysoko*, *ocroglach* (l. 1249.) za *Okroglo* (gl. Mikl., *Denksch. d. Wien. Akad.*, ph.-hist. Kl. XXI.), temuč n. p. *w Šušjah* (pri Valvazorju še *Ususie*, t. j. v Sušji), dočim slove imenovalnik: *Šušje*, roditeljski: *Šušjəga* (vas v ribniški dolini); ljudstvo sosednjih selišč pravi celo že v roditeljski *Šušji*, smatra torej *Šušje* za množinski imenovalnik. Naše *Grəsúple* je torej pridevniški nom. sing. neutr. gen. Narečje pa nam more pojasniti

tudi prvotno kvaliteto vokala v prvem zlogu; naše narečje spada v skupino akajočih narečij (nenaglašeni in kratko naglašeni — *o* — preide v — *a* —; o tem pojavu razpravljam v Slov. Stud. I., v drugi polovici, ki izide v kratkem v Arch. f. slav. Phil. 37): *atračiččək*¹, *bəgatīnc* (*ə* je polglasnik s timbrom *a*-ja), *kasmāt*. Ako bi bil v *grəsúple* prvotno — *o* —, bi ta moral preiti v — *a* —. Nenaglašeni — *a* — se je za glasom — *r* — v zelo mnogih slovenskih narečjih preglasil v široki — *e* —; tega preglasa grosupeljsko narečje ne pozna; pač pa govori: *rəznáša*, *rəzgrája*, *rəzbfja*, *rəstrésən* itd. Nenaglašeni — *ra* — je torej prešel v — *rə* —, dočim ostane nenaglašeni *ra*, ki je nastal po akanju iz — *ro* — nedotaknjen, prim. *atračiččək*, *zərapatál* je. Iz tega sledi, da je bil v prvem zlogu prvotno glas — *a* —, torej: *graslúp*-.

Nastane vprašanje, kako je nastal sedanji imenovalnik *grəsúple*. Očividno je, da je *grəsúple* nastalo iz *grəslúpe* (gl. ime v listinah). Možno je sicer mnenje, da je *Grazluppa* nastalo iz *Grazúpla*, vendar bi potem težko pričakovali na obeh ločenih mestih, na zgornjem Štajerskem in na Dolenjskem isto izpremembo; zato smatram za prvotno *graslúpe*. Odkod končnica *-e*? Tvorba na *-ije* je nemogoča, ker bi potem morali imeti nominalno sklanjatev imena; enako je tudi nemogoča tvorba na *-jane*, ker bi potem morali imeti množinsko ime. *Grəslúpe* kot jedninsko ime ne more biti drugega kot nom. sing. neutr. pridevnika *graslúp*¹, torej prvotno *graslúpoje* (prim. rusko krajevno ime *Grjaznoje*); *-oje* je dalo v slovenščini *-é*, n. pr. briž. spom. I. *vúecfne* in *me*, daljše še danes refleks za *-é* v narečju Bočna-Guštajn in v *Dobrepolje* in *Dovje* (*dolge* iz *dolgoje* scil. polje). *Graslúpoje* — *Grəsúple* je torej krajevno ime iste narave kot *Visoko*, *Okroglo*, *Suho*, *Globoko*, *Vojsko* itd. Stara končnica *-e* tu pač zato ni podlegla analogiji, ker je pridevnik *graslúp*¹ izmrl, krajevno ime *graslúpe*, oziroma pozneje *grəsúple* pa je s tem izgubilo stik s pridevniki in ostalo izolirano.

Kaj pa je pomenil pridevnik *graslúp*¹ in kakšen je njegov postanek? V Miklošičevem času in še pozneje (Meillet, *Études sur l'etymologie*, II. 271; Vondrák, Vgl. slav. Gram. I. 455) smo kaj malo vedeli o sufiksu — *p* —; iz slovanščine so splošno navajali le slovenski *gorjup*. Že Patrubbyjeve in pozneje Perssonove

¹ Poudarek zaznamujem iz tiskarskih razlogov z akutom, re oziraje se na njegovo naravo, kar pa pri tej razpravi ni pogubno ali važno.

študije so nam pokazale [mnogo večjo vrsto besed, tvorjenih s sufiksom *-p-*; dokaj novih primerov je podal Mladenov, Die labiale Tenuis als wortbildendes Element im Slavischen, Arch. f. slav. Phil. 36, 116 sl., tako da nam sufiks *-p-* v slovanščini ni nikakršna redkost več. Mladenov je navedel tudi poljsko in belorusko *skorupa*, ni pa pridejal že pri Miklošiču, Vgl. Gram. II. 213 navedenih srb. *skorup*, slov. *skraljup*, rus. *skorlupa*, polj. *skortupa*. Jasno je, da sta *skorupa* in *skortupa* povsem enaki tvorbi, zagoneten pa je vznik *l-a*, o katerem pravi Miklošič l. c.: „das in mehreren wörtern eintretende *l* ist mir dunkel: vielleicht hängt *-lupa* mit *lupiti* detrahare, w. *lup*, zusammen“; zadnji dostavek ne pove nič. Zdi se, da imamo tu neko križanje sufiksov *-l-* in *-p-*, vendar dvomim, da bi se dalo vznik *l-a* kdaj dovoljno pojasniti, ker nam je vzrok, postanek in pomen determinativov premalo jasen. Nedvomno pa je, da je *skortupa* popolnoma ista tvorba kot pridevnik *graslup*. Kakor je *skorlupa* izpeljano iz debla *skor-*, *sker-* (*skoia*), tako je *graslup* iz debla *gras-*, ki ga imamo danes ohranjenega v litavščini; *grasus* adj. = gnu, sen, zopern; *grasumas*, subst. = gnusoba, zopernost; *grasaus*, *-sytis* = gnusiti se, biti ogaben. Deblo *gras-* pa je, kakor menim že razširjeno z determinativom *-s-*; prvotno deblo je bilo *ger-*, *gor-*, ki je, razširjeno z različnimi determinativi, še v sledečih besedah: 1.) determinativ *-m-*: lat. *grāmia* = Augenbutter; 2.) determinativ *-s-*: staronordijsko *krammr* (moker) in gotsko *qrammitha* (mokrota), pragermansko: **krazmáz* (prim. got. *im* iz **izmi*) iz indoevropskega: **gr-o-s-mó-s*; 3.) determinativa *-m-s-*: lit. *grimstu* in slov. *ррА3иА* (slovan. *-z-* iz prvotnega *-s-* je nastal po Zupitzovem zakonu, gl. Zeitsch. f. vgl. Sprachforsch. (KZ.) 37, 396 sl.). Prvotni pomen debla je „moker, vlažen“. Za prehode pomena pri navedenih besedah pa primerjaj: o pomen-skem prehodu „*moker* — *teči* (*fliessen*) — *potopiti se* — *močvirje* (pr. rus. *grjaz* (blato), malorus. *hr'az'uka* (lužja) in sloven. *grezina*“ sem pisal in navel paralele že pri razlagi plemenskega imena *Незвот* v Čas. pro mod. filol., l. 1914., str. 214 sl., na kar ni tu treba še več govoriti; nadaljni prehod pa kažejo, da se omejim, n. pr. besede: letsko *maut* (plavati, piti), slovan. *myti* (umivati), irsko *mún* (scalnica), svn. *moder* (močvirnat svet, barje) in zend. *múthra* „nečistost, umazanost“, svn. *mocke* (svinja).

Krajevno ime *Grasúple* pomeni torej „moker, močvirnat svet“. Realna preizkušnja nam to potrjuje, kajti travniki na zapadni

strani železnice pred prihodom na postajo, dalje travniki na vzhod in jug podružniške cerkve (tu, na jugu leži tudi kraj *Bičje*) so močvirni.

Naš rezultat je: ime današnjega *Grosupljega* je slovanskega izvora in je jedninski pridevniški imenovalnik srednjega spola, prvotno *graslúpoje*. Knjižno slovenski bi ga morali pisati *Grasuple*; ker pa je oblika *Grosuplje* v knjižni slovenščini že v rabi, jo pustimo neizpremenjeno. Spaka pa, ki jo je zagrešil Valvazor, Orožen in neznani purist sedanjega časa, mora izginiti, da nam ne bo v posmeh.

Pavel Golia:

Gorijo zvezde . . .

V Dobrudži padlemu podporočniku Vladimiru Koblerju v spomin.

Gorijo zvezde, kot mrtvaške sveče
nad hladnimi grobovi tujih tal,
list šelesti, molitev v mrak šepeče
in tiha tožba plava preko dalj.

Vesti od sina tamkaj mati čaka
vsa sklonjena in stara dan na dan.
Za dnevom dan se v gluho noč pretaka,
a pisma ni. Moj Bog! In vse zaman . . .

Gorijo zvezde, kot mrtvaške sveče
nad hladnimi grobovi. Spava in,
odrešen rane, strašne in skeleče
o tebi sanja, bedna mati, sin.

Dobrudža, 1916.

